

BİLİM VE TEKNOLOJİNİN ALTIN ANAHTARI “İNSAN” YETİŞTİRMEK

Dosya: Arzu YILDIZ

Bilim ve teknolojinin çok hızlı geliştiği iki yüzyılı geride bıraktık. İnsanlık için hayal olan birçok yenilik son iki yüzyılda yaşandı, hayal gücümüzü zorlayacak buluşlar süreci, içinde bulunduğumuz yüzyılda hâlâ devam ediyor. Kimi toplumlar buluşları yapan ve diğer toplumlara yayan durumundayken, kimi toplumlar ise bu yayılmadan payına düşen kısmı almayı bekleyen toplumlar oluyorlar.

Batı; Rönesans, Reform ve en nihayetinde Aydınlanma Devrimi'nin tarihsel birikimleri sonucu hem bilim ve teknoloji hem de yetişmiş insan gücü açısından dünya lideri durumunda. İngiltere, Fransa gibi ülkeler yetişmiş insan gücünün önemini daha 17. yüzyılda fark ederek, üniversiteler inşa ettiler.

“Yenilik” kavramına hep temkinli yaklaşılan Osmanlı İmparatorluğu gibi toplumlar ise Batı'da hızlı yaşanan değişim sürecinin dışında kaldılar. Tüm yenileşme çabalarına karşın Batı'daki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri yakalayamaması Osmanlı

İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekilmesine neden oldu. Osmanlı'nın mirası üzerine 20. yüzyılın başında kurulan Türkiye Cumhuriyeti ise evrimsel bir gelişim süreci yaşamadan “modern” bir topluma sıçramaya çalıştı. Kendisine model aldığı Batılı ülkelerin birkaç yüzyıl gerisinden yapılmaya çalışılan bu sıçramaların başarılı olup olmadığı bu sayımızın dosya konusunu oluşturuyor. Bu sayımızın dosya konusunda;

- 1964 yılından beri TÜBİTAK'ın içinde yer alarak bilim ve teknoloji politikaları oluşturulması için emek harcayan Prof. Dr. Ergun Türkcan ile Türkiye'de temel sorunların nerede düğümlendiğini ve düğümün çözülmesi için umut olup olmadığını, dünyadaki gelişmeleri dikkate aldığımızda Türkiye'nin nasıl bir görüntü çizdiğini konuştuk.
- TÜBİTAK'ta Başkan Yardımcılığı görevinde de bulunan Makina Mühendisi Prof. Dr. Ahmet Şevket Üçer ile Türkiye'de

hazırlanan üç bilim ve teknoloji tasarımı, bu tasarımların uygulanmama nedenlerini, büyük umutlarla hazırlanan Vizyon 2023 projesini ve Türkiye'de mühendislik mesleğinin durumunu değerlendirdik.

Bilim ve teknolojinin yerküreyi sarmaladığı bir dünyada bilim ve teknolojiye sınırları kapatmak mümkün değil artık. Bugün ülkeler açısından gelişmişliği ya da az gelişmişliği belirleyen temel parametrelerden birisi bilim ve teknolojinin üretilmesi ve ihraç edilmesi oluyor. Bilim ve teknolojinin toplumsal ilerlemenin ve dönüşümün belirleyici olduğu gerçeğini göz ardı etmeden, Türkiye'nin alınması gerekli stratejik politikaları gecikmeden devreye sokması gelecek kuşaklara olan sorumluluğunun bir gereğidir. Bilim ve teknoloji konusunda geri kalmakla eleştirilen Türkiye'de konunun önemini dikkate alarak hazırladığımız dosya konumuzun siz okuyucularımızdan ilgi görmesini umuyoruz. Bir dabaki sayımızda buluşmak dileğiyle...

Ömrünün neredeyse yarım asrını Türkiye'de bilim ve teknoloji politikaları oluşturulması için harcayan Prof. Dr. Ergun Türkcan'dan çarpıcı açıklamalar...

Prof. Dr. H. Ergun TÜRKCAN

1940 yılında Muğla'da doğan Prof. Dr. Ergun Türkcan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat Şubesi'nden 1962 yılında mezun oldu. 1963-65 yılları arasında Genelkurmay Özel Muharebe Taburu'nda Muhabere Yedek Subay olarak askerlik görevini yerine getirdi. 1965 yılının Mart ayında yeni kurulan TÜBİTAK Bilim Politikası Ünitesi'ne "Uzman" olarak girdi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde doktora çalışmalarına başladı. İki kez, 1966-1967 ve 1970-1971 yıllarında İngiltere'de Sussex Üniversitesi, Bilim Politikası Araştırma Ünitesi, SPRU'da (Science Policy Research Unit) OECD Fellow olarak doktora tezini hazırladı ve 1972 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden "İktisat Doktorası" unvanı aldı.

Türkcan, 1974 yılının Nisan ayında TÜBİTAK'tan ayrılarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nda Plan ve Koordinasyon Dairesi Başkanı oldu. 1974-1975 yılları arasında Ankara Belediyesi Hesap İşleri Müdürü, 1975-1976 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisi, 1976-1978 yılları arasında Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi (1982'den sonra Gazi Üniversitesi) öğretim görevlisi olarak görev yapan Türkcan, 1979 yılında doçent unvanı alarak bu tarihten 1982 yılında istifa edinceye kadar doçent kadrosunda kaldı. Bu görevine ilave olarak, 1978 Şubat-1979 Aralık döneminde Devlet Planlama Teşkilatı'nda İktisadi Planlama Dairesi'nde Müşavir olarak Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı çalışmalarına katıldı.

Prof. Dr. Ergun Türkcan, 1983-1988 yılları arasında çeşitli şirketlerde danışmanlık ve yöneticilik yaptıktan sonra 1988 yılında Gazi Üniversitesi'ne döndü; 1989 yılında Profesörlük kadrosuna atandı. 1997 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü'ne "Profesör" olarak atandı; 2007 Nisan ayında yaş haddinden emekli oluncaya kadar bu görevde kaldı. 1993-2003 yılları arasında maaşsız bir dönem hariç, 38. maddeye göre kısmi zamanlı, TÜBİTAK Başkanının Bilim Politikası Danışmanı olarak çalıştı ve bu arada 2000-2002 yılları arasında Kurumun Bilim ve Teknoloji Politikaları Daire Başkanlığı'na vekalet etti.

SORU SORMASI YASAKLANAN BİR TOPLUMDA BİLİM OLMAZ!

- "Anasından, 'Sus soru sorma' diye tokat yiyen, okulda öğretmenine aykırı bir şey söylediğinde yine dayak yiyen ya da sınıfta azarlanan bir çocuğun sonradan, bilimde öyle olmadık bir nazariyeyi ortaya atması mümkün değil, olsa olsa mevcudu öğrenerek yukarıya çıkar; ama temel şüphe ifade eden bir soru soramaz"
- "Artık bilim politikası bu eğitim kalitesinde, üç-beş tane üniversiteden çıkan insanların, girişimcilerin inisiyatifine kaldı; devletlerin inisiyatifinden çıktı"
- "Harvard Üniversitesi'nde araştırma bütçesi 30 milyar dolar. Bu sizin 2,5 milyar dolarlık milli, yani biraz da abartarak, tahmin ettiğiniz ulusal AR-GE harcamalarının neredeyse 10-15 katıdır"
- "Devletin iktisat politikaları bir şekilde nitelik değiştirince, buna bağlı olarak bilim politikaları da nitelik değiştirir"
- "Türkiye'nin temel bilimlerle tanışmasının 150 yıllık bir geçmişi var. 150 yılda böyle uzaktan tanışmak!"
- "Türkiye'nin bütün yenileşme modelinde askeri ihtiyaçlar olduğunu görüyorsunuz"
- "Osmanlı ya da Türk toplumunda yenilikten ziyade toplumu aynı şekilde sürdürmek, yapıyı temelden değiştirmemek, yapıyı değiştirecek her şeyi önlemek, politika bu!"

Yeniliklere hep şüpheyle bakan ve yeniliklerden korkan bir toplumun mirası üzerine inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti, 1930'lu yıllardan itibaren rotasını "Batı"ya çevirdi. Yirminci yüzyılın başında kurulan yeni devlet ile birlikte, Batı'nın birkaç yüzyıl gerisinden modern dünyaya adım atan bir Türkiye'de, bu durumun bilim ve teknoloji boyutundaki yansımaları nasıl oldu? Bilim ve teknoloji ile kendi evrimsel çizgisi içinde tanışmakla bu evrimsel gelişimi yaşamadan bu gerçeklikle tanışmak nasıl bir farklılık yaratıyor? Bugün yaşadığımız "geri kalmışlığımıza" bu durumun nasıl etkileri oldu? Bu soruların cevabını, ömrünün yarım asrını Türkiye'de

bilim ve teknoloji politikalarının üretilmesine harcayan Prof. Dr. Ergun Türkcan ile bulmaya çalıştık.

- Türkiye'de bilim ve teknoloji kavramlarının 1960'lı yıllarda planlı sisteme geçiş ile başladığını görüyoruz. TÜBİTAK'ın 1963 yılında kurulması ile Türkiye'nin 1963 yılında dahil olduğu OECD'nin Pilot Takımlar Projesi arasında bir paralellik var mı?

Hayır, onunla alakası yoktur. Birbirinden bağımsız iki gelişme. Bir yerde sanki birbirini etkiler gibi görünüyor; ama o da entelektüel egzersiz aşamasıydı. TÜBİTAK'ın kurulmasını Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na tedbir olarak koyduran insanlar bu projeyi almıştı.

Onlar planlamanın içindeki bağlantıyı veyahut da planlama içindeki mantığı bu projede tekrar işleyebilirlerdi ve işlediler de. Tabii, pilot projede ortaya çıkan sonuçlardan TÜBİTAK hiçbir zaman yararlanmadı; ama pilot proje hazırlığı sırasında ortaya çıkan birtakım entelektüel birikimler, bazı insanları yetiştirdi.

TÜBİTAK'a ilk kuruluş aşamasında faydalı oldu bu proje. Hatta TÜBİTAK, bilim politikası konusundaki ilk bilimsel toplantısını; 1965 yılında Havuzlu Sokak'taki binasında yapıldı; pilot proje kapsamında ortaya çıkan sonuçların tartışılması şeklinde yaptı. Yani, organik bağlantı kurmak kolay değil. Bunu hazırlayan, bu işin modeli, mimarı Atilla Karaosmanoğlu, bu projenin başında da Erdal İnönü vardı. Sonra, Yorgi Demirgil, Ayhan Çilingiroğlu. Bütün bu insanlar daha sonra TÜBİTAK'ta da görev aldılar. Özellikle Erdal İnönü, zaten Bilim Kurulu Başkan Vekiliydi.

Başkan Cahit Arf'tı, daha sonra Erdal İnönü de oldu. Ondan sonra Bilim Kuruluna Dr. Atilla Karaosmanoğlu geldi ki, kendisi ilk Bilim Politikası Ünitesinin (BPÜ) kurulmasına sebep olanlardan birisidir. Tabii, o projedeki bütün çalışmalar, bir yerde TÜBİTAK'ın yazdığı ilk hazırlık çalışma programları oldu. Atilla Karaosmanoğlu, 1965 yılının ortalarında askerliğini bitirdikten sonra OECD'ye gitti, bu pilot projede çalıştı. Belki Atilla Karaosmanoğlu'nun en önemli eserlerinden birisi; yani basılmamış olan çalışmalarından en önemlisi "Kalkınmada Sıçramalar Teorisi" diyebileceğimiz, "Jumps in Development" Teorisini OECD'de geliştirme fırsatı buldu. Bu orijinal bir projedir; ama TÜBİTAK daha bu boyutta projelere, bu tür bilim politikası formülasyonlarına girmekten uzaktı; o zaman çok ütöpik geliyordu, yapamadı. O bakımdan pilot proje ile TÜBİTAK'ın kuruluşu sırasındaki ilk

“ DPT biraz fabrikasyon yapar, yani canları isterse oradan bazı veriler ve bazı cümleler alırlar ”

bilim politikaları arasında böyle birebir organik bağlantı kurmak güçtür.

“KAYNAKLARI KONTROL ETMEDEN BİLİM POLİTİKASI UYGULAYAMAZSINIZ”

- Neden uygulanmadı Pilot Takımlar Projesi?

Pilot Takımlar Projesi o zamana göre oldukça ileri ve iddialı bir projeydi, daha test de edilmemişti. Demek istediğim, o ortaya koyduğu modelin fizibil (yapılabilirlik, edilebilirlik) olup olamayacağı belli değildi. İkincisi, TÜBİTAK ilk kurulduğu yıllarda bir bilim politikası yapmak, tasarlamak kapasitesinde olmadığı gibi uygulama kapasitesinde de değildi. Çünkü, bilim politikası uzun bir zaman diliminde olan bir şeydir. Hatta 1980'lerin sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kontrolünde oldu; çünkü kaynaklar DPT tarafından dağıtılıyordu. Yani, kaynakları kontrol etmeden bir bilim politikası uygulamanız mümkün değildir. O zaman sadece kâğıt üzerinde entelektüel bir ekzersiz olur; bilim politikasını uygulayacak karar organı ya da sistemin elinde bunu harcayacak, bunun için harcanacak kaynaklar da olması lazım.

TÜBİTAK kendisi için biraz araştırma yapıyor, DPT'den gidip kaynak tahsisi yaptırıyor, o kadar; yani uzun süre bilim politikası DPT'nin kontrolünde gitti. Onun için ben, 1990'lara kadar bilim politikasını TÜBİTAK metinlerinden çok DPT'nin bu konuda yazmış olduğu metinlerde aramaya çalışırım, o daha etkilidir.

“ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORLARI PLANCILARI ETKİLEMEZ”

- DPT tarafından hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında, uzmanlardan oluşan komisyonlara ihtisas komisyonu raporları hazırlatılıyor. Sanıyorum planlar da bu ihtisas komisyonlarının hazırladığı raporlar doğrultusunda oluşturuluyor değil mi?

Tabii o genel şemadır; DPT biraz fabrikasyon yapar, yani canları isterse oradan bazı veriler ve bazı cümleler alırlar. Ama, “plancı kast”ı ayrı bir kasttır; yani öyle dışarıdan gelenler, “Biz de plan yapılmasına katkıda bulduk, 40 kişilik komisyon ağzımıza geleni söyledik” derler. Çok da bağımsız şeyler söylerler, iyi raporlar da çıkar. Ben şu an yayımda olan kitabımda bu komisyonların listesini de basacağım. Ancak, bunlar planlamayı, bilim ve teknoloji alanında yapılan konuşmalar, plancıları çok etkilemez.

- Kalkınma planlarını ihtisas komisyonlarının hazırladığı raporlar etkilemiyor mu? O zaman neden ihtisas komisyonu raporları hazırlatılıyor?

Hayır, o planlamayı etkilemesi için değil; planın ve plancıların o sektörleri etkilemesi için bir araçtır, tersine düşünmemiz lazım. Bu raporlar plancıları etkilemez, plancılar o yolla ilişki kurmuş olurlar; plancılar da onun içine katılır, her Komisyonun bir sorumlusu vardır. Biz de zamanında, planın yapılmasında bu programların inşasında yer aldık.

“DEVLET ÇOK FARKLI BİR ŞEKİLDE ÇALIŞIR”

- Yani uzman kişilere hazırlatılan ihtisas komisyonu raporlarındaki eleştiriler dikkate alınmıyor mu?

Hayır, yani o plancıların ve planın bir ana yapısı, bir modeli vardır. Bir ana finansman tablosu vardır. Onun içinde neyin nereye ayrıldığı, yatırım tablosu

içinde neyin nereye verileceği bellidir. Siz orada birtakım önerilerde bulunursunuz; yani bu hoşlarına giderse, o modele uyuyorsa kullanılır. Ama siz o modeli değiştiremezsiniz. Plancı arkadaşlarımız, devlet, bürokrasi, çok farklı bir şekilde çalışır. Entelektüellerin zannettiği gibi böyle şeffaf, karşılıklı etkileşim mekanizması içinde çalışmaz. Genellikle plan biraz “dedüktif”, yani yukarıdan aşağı, hiyerarşik bir yapıdır, başka türlü de olmaz galiba.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıkları sırasında, Bilim-Teknoloji İhtisas Komisyonu'na TÜBİTAK beni gönderdi. Yapılacak çalışma Türkiye başlığı altında OECD'ye verilecek, hem de veri olacak. İlk survey'i TÜBİTAK'ta yaptık. Mümkün olduğu kadar OECD Standartları yani “Frascati Elkitabı” kavram ve normlarına bağlı kalarak Türkiye'nin araştırma-geliştirme harcamalarını çıkardık, insan gücünü hesapladık. Ama yapılan çalışma çok da hassas bir şey değildi. Birkaç arkadaş yardım etti; Tarım Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi bakanlıklara, özel sektöre gidip “Ne harcıyorsunuz?” diye sorduk ve bu bilgileri topladık, onları bir yere koyduk. Yani topladığımız veriler tam da sağlıklı bilgiler değildi.

“DEVLET ETÜDÜ İÇİNE GİREN RAKAMA İTİRAZ EDEMİYORSUN”

Bu özel ihtisas komisyonuna beni gönderdiler, TÜBİTAK'ta ben bunları konuşabiliyorum. Komisyonunda bu konu konuşulurken, ben onlara bu rakamlara pek de güvenilemeyeceğini söyledim. Ama devletin verdiği rakamlar olduğu için itiraz edemiyorsun. Onu söylemek istiyorum. Sizin topladığınız bir veri bile, resmi olarak devletin kaydına girdikten sonra, o artık kutsal bir rakamdır, buna itiraz edemezsin, bununla oynayamazsın.

- Türkiye'de bilim ve teknoloji politikalarının oluşturulmamasında DPT'nin rol oynadığı yönündeki eleştirilere katılıyor musunuz?

Bizim Devlet Planlama Teşkilatı total planlama yapmak üzere kurulmuş bir teşkilattır; yani ekonomik ve sosyal. Zaten bu sosyal planlamanın bir unsuru, o alana giren bir bilim politikası sayılırdı, sosyal planlama alanına sokuldu. İktisadi plan modeli içine sokulmadı; yani İktisadi Planlama Dairesi bununla ilgilenmedi. Bilim Politikası Sosyal Planlama Dairesi yani eğitimin içinde bir unsur olarak kaldı, üniversiteler gibi...

Belki de o sıralarda bu doğruydü. Çünkü, gerçekten kendi başına bir araştırma sektörü, bugünkü gibi firmaların, hatta kamu sektörünün bu denli büyük araştırma-geliştirme faaliyetleri yoktu. Bizim o sırada bütün politikamız, yani yazılmamış politikamız; araştırma kavramının yerleştirilmesi, araştırmayı teşvik etmek, araştırma yapmaktı; ama araştırma, araştırmacıyla olur. “Araştırma-geliştirme yap” diyerek, sokaktan geçen adama araştırma yaptırılmazsınız ki! O bakımdan ilk dönemlerde araştırma politikaları veya bilim politikaları daha çok araştırma programları, yani araştırma projelerinden oluşan büyük program setlerinin uygulanması şeklindeydi. Böyle, daha geniş anlamda özel sektörü teşvik etme, yeniliği teşvik etme, onlar sonradan geldi.

İlk aşamada Türkiye Cumhuriyeti çok büyük projeler ortaya koyacak durumda değildi. Zaten projelerin büyük bir kısmı askeri-stratejik projeler olarak

“ Topladığınız bir veri bile, resmi olarak devletin kaydına girdikten sonra, o artık kutsal bir rakamdır ”

doğmuştur. Amerika ve Avrupa'da bilim politikalarının doğması büyük askeri-stratejik projelerinin tasarımı ve onların uygulanmasıyla olmuştur. Amerika'da biliyorsunuz atom bombasının yapılması için 1941'de Manhattan Projesi başlatılmıştır ki, nükleer enerji de buradan çıkmıştır. Sonra 1950'lerin başında Fransa, kendisine bu nükleer sırlar verilmeyince, nükleer enerjiye girmek için milli bir proje başlattı. Sonra ülkeler arasında “Concorde” Süperonik Yolcu Uçağı Projesi gibi birtakım ortak projeler, askeri projeler yapıldı.

Amerika daha sonra Apollo Projesi ile aya gitme projesini ortaya koydu. Bunlar çok büyük projeler, yani bir hedef gösteriyor; ama o hedefin arkasında binlerce proje var. Bunları uygulayacak kurumlaşmalar ve ona göre diğer yapıları oluşturarak bu noktalara vardılar. Türkiye bunu yapacak durumda değildi; zaten askeri bakımdan NATO'ya bağlıydı. Sivil anlamda henüz nihai mallardan daha çok tüketim malları üretiyordu; ara malları üretmek, temel endüstrileri finanse etmekle meşguldük. Türkiye'de daha ilk araba 1967'lerde yapıldı.

"NATO'YA GİRMEKLE İŞİ SERİVERDİK "

- NATO'ya bağımlı olmak
Türkiye'nin bilim ve teknoloji

politikalarında gelişmemesinde bir etken oldu mu? NATO'ya girdikten sonra, sanayileşme hamlesinin sekteye uğradığı, özellikle havacılık sanayisinde uçak yapımının durduğu eleştirilerine katılıyor musunuz?

Evet de demem, hayır da demem. Biz uçak projelerine 1930'larda başladığımız zaman, pervaneli uçaklar bezden ve ahşaptan yapılıyordu. Fakat, NATO'ya girdikten sonra, bize gelen ilk uçakların hepsi jet uçaklarıydı; F-84'ler, F-86'lar ve diğerleri. Yani, pervaneli uçağı yapmakla, jet uçağı yapmak arasında böyle basit bir geçiş yok, büyük bir sıçrama var. Amerika, 1930'ların teknolojisinden, İngiltere ve diğer ülkeler savaşın içinde stratejik olarak o kadar büyük sıçramalar yaptılar ki, yüzlerce modelle evrimleşerek jet uçakları yapabilir noktaya geldiler. Sizin orada onu yakalamanız mümkün değil. Ne finansmanınız, ne insan gücünüz ne de teknolojik birikiminiz yetmez.

Ama şunu söyleyebilirsiniz; NATO'nun benimsenmiş standartları içinde de gayet iyi şeyler yapabiliydik. O standartlara bir şeyler katabilirdik. Yani bizim bir şey yapmamız karşısında NATO'nun engelleyeceğini sanmıyorum, bilakis memnun olurdu diye düşünüyorum. Ancak, biz

NATO'ya girmekle işi seriverdik. Atalarımız da böyle yaparlardı; bir silahu alır ama geliştirip, içselleştirmezlerdi. NATO'ya girmeden önce, Türkiye Cumhuriyeti kurulurken 10 yıllık savaştan kalanlarla kendi başına bir şey kurmak zorundaydık; hiç kimseye bağılı olmadan; kimse de zaten bir şey vermedi; bir şeyler yapmak zorundaydınız.

CEVDET SUNAY: "DONUMUZA KADAR AMERİKA VERİYOR"

Bu şekilde Makina Kimya Endüstrisi kuruldu. Makine Kimya'nın kuruluşu Kırıkkale'de "İmalat-ı Harbiye"ye uzanır. Şimdi, NATO'ya girince biz, zannediyorum seriverdik; yani nasıl olsa bütün malzeme oradan geliyor. Cevdet Sunay, o zaman, Türkiye Cumhuriyeti'nin 5. Cumhurbaşkanıdır. Sunay, Cemal Gürsel'den sonra cumhurbaşkanı oldu, ordudan geliyor. Onun "Donumuza kadar Amerika veriyor" lafı meşhurdur.

Donuna kadar, kemerine kadar, ayakkabına kadar Amerika veriyorsa, sen de yatarsın. Halbuki günün birinde Amerika ile de ters düşebileceğinizi düşünmeniz lazım. Bu ters düşme, 1974 yılında Türkiye Kıbrıs'a çıktığında oldu. Yani, daha doğrusu Kıbrıs'ta İkinci Harekâtı yaptıktan sonra Amerika ve sonra Avrupa'yı kızdırdık. Adamlar bütün yedek parçaları kestiler, Türkiye'ye ambargo

uyguladılar. İşte o zaman Eskişehir'de jetlerin parçalarını yapmaya başladık. Uçak lastiği fabrikası PETLAS, o zaman Kırşehir'de tasarlandı. Çünkü uçak dediğiniz şeyi bir kere alınca tepe tepe 20 sene kullanamıyorsunuz. Her 20 saatte bilmem bir parçası, her 50 saatte tekerleği değişen bir şey. Bu kadar malzemeniz yoksa, değil uçak yapmak, uçağı uçuramazsınız.

"ORDU ELİNE GEÇEN KAYNAKLARI ÇOK KORKARAK HARCADI"

- Bilim ve teknoloji bağlamında orduya yönelik eleştiriler de var; özellikle savunma sanayinin sivil sanayiye geliştiremediği söyleniyor?

Ordular çok önemli rol oynuyor. Ordu, bazı ihtiyaçlarının karşılanması için kimi teknolojileri risk alarak özel sektöre verseydi... Çünkü ordunun eline, özellikle Savunma Sanayi Müsteşarlığı kurulduktan sonra çok büyük kaynaklar geçti; fakat bunları çok korkarak harcadı ve hep yabancı ihalelere gitti. Ama, şimdi şöyle düşünün; ordunun esas görevi sanayiye geliştirmek değil, o kendine göre Türkiye'nin savunmasıyla ilgileniyor. Onun için acil sorunlar var, acil sorunlar nedeniyle belli bir silahın hemen elinde olmasını istiyor. Onu beklemek, yahut da "Acaba sonucu iyi çıkacak mı, çıkmayacak mı?" diye riske girmek istemiyor. "Hazır silah varken onu alayım" diyor, güvenlik riskine girmiyor.

Amerikan ordusunun veyahut da İngilizlerin, Rusların öyle bir derdi yok. Bizdeki risk almak istemiyor. Belki onun için “Hazır, kullanılmış, sağlam, bildiğimiz silah sistemi varsa onu alalım” diyor. “Kardeşim bu tankı bizim özel sektöre verelim, kıra döke yapsınlar” diyemiyor. Onun için gidiyor, “Alman Leopard tankını alayım” diyor. Artık son noktalarda bir şeyler yapmaya başladılar; ama Türkiye'nin de unutmayalım ki, üretici güçleri yahut da teknolojisi çok iptidai (ilkel) idi; şimdi artık bir şeyler yapabilecek hale geliyoruz. Acaba bu daha önce verilseydi, daha hızlı bir sıçrama yaparmıydı, yapamaz mıydı, bu tarih içinde hesaplaşması yapılacak bir şeydir.

“BİZDE SİVİL HÜKÜMETLER HIÇBİR ZAMAN ORDU ADINA BİR ŞEY YAPMADILAR”

Orduların modern teknolojilerin geliştirilmesinde son derece önemli rolleri var; ama bu gelişimlere ordunun başındaki komutanlardan ziyade, sivillerin önyak olması çok enteresandır. Yani, tankın icat edilmesi ordudan gelen bir taleple olmuyor. Churchill'in bir talebidir. Ordudaki ordonatlara, kendi çizdiği tankı yaptırıp denettirmiştir, bir anlamda tankın mucidi, babası Churchill'dir. Daha pek çok icadı siviller, yani hükümetler öneriyor ordular için ve o riski hükümetler alıyor. Bizde sivil hükümetler hiçbir zaman ordu adına bir şey yapmadılar. Yani, “Ordu ayrı bir şey, biz onlara karışmayız, onlar da bize karışmazsın” lafi her zaman geçerli değil. Çünkü askerlerin sivillere karışma hakkı vardır da sivillerin askerlerin işlerine karışması, iktidarların ona “Şöyle yap, böyle yap” diye talimat vermesi Türkiye'de söz konusu olmaz. Siviller de “Niye bize müdahale ettiler?” diye kendilerine dönüp bir bakmalıdırlar.

- Türkiye'de bilim ve teknoloji politikalarının oluşturulamamasında siyasi iktidarların ne gibi rolü oldu?

“Askerlerin sivillere karışma hakkı vardır da sivillerin askerlerin işlerine karışması Türkiye'de söz konusu olmaz”

Çünkü siyasi iktidarlar, hazırlanan projeleri, öngörü çalışmalarını sahiplenmemekle suçlanıyorlar?

Askerlere bunları söylüyoruz da siyasi iktidarlara, sivillere ne söyleyeceksiniz? Sivillerin de pek fazla vizyonları yoktur. Arada sırada böyle vizyon sahipleri gibi birileri çıkar; fakat onlar da işi bizim Necmettin Hoca'nın (Necmettin Erbakan) meşhur sanayileri gibi olur. Erbakan iktidardayken, başbakan yardımcısıyken, MC hükümetleri ha bire temel atardı, 100 bin tank yapardı. O zamanlar bize biraz komik geliyordu, mizah yapıyorduk; ama esasında böyle bir hedefi hayal ve niyet ediyordu.

“DEVLETİN BU KONUDA SÜREKLİLİĞİ OLMADI”

Süleyman Bey (Süleyman Demirel) mühendis olarak bayağı enteresan şeyler yaptı, onu kabul etmek lazım. Ama bu teknolojileri satın alarak yapmayı tercih etti; çünkü siyasi iktidarlar neresinden bakarsanız bakın, bir kısa dönem modelini ya da orta dönem modelini uygulamak zorundalar. En fazla bir plan dönemi içinde kalabilirler. Eğer teknolojisini geliştirmek yönünden çimento fabrikası, alüminyum fabrikası, demir çelik fabrikası yapılacaksa bunu yapmak için çok büyük bir finansman gücünüzün olması lazım. Krediyile bir

alüminyum fabrikası, bir demir çelik fabrikası daha yapmak, bir motor fabrikası yapmak... Siyasi iktidar bunlarla meşgul; bunlar da tabii önemli. Çok uzun vadeyi düşünemez; çünkü yapacaksınız, bozacaksınız, bir daha yapacaksınız. Türkiye'de neler kurulmuştur diye baktığımızda; Türkiye'de lokomotif sanayisi kurulmuştur; ama işte Fransız teknolojisiyle, dizel elektrik ve sistemler. Sonra, Türkiye'de gemi motorları sanayisi vardır, yapılmıştır. Türkiye'de gemi yapım sanayisi vardır, şimdi tabii iyice gelişti artık, bugün “Beşinci sıraya geldik gemi yapımında” diyorlar. Uçak ve uçak motorları yapmak için Eskişehir'de tesis kuruldu. Araba fabrikaları meşhur; ama bütün bunlar hep bir patent, bir lisans altında yapılıyor.

Aslında, belki bu başlangıç olarak da iyi bir şeydir; çünkü sıfırdan oturup da yeni bir gemi motoru yapmanız mümkün

değil. Yahut da bir lokomotif tasarlanmaz anlamlı değil. Ama onu alıp geliştirmemiz, kendi başına da bir şeyler yapmamız lazım; hiç o aşamaya geçemedik. Bir vizyon var, bir hareket var, bir şey yapılıyor; bir de tabii devletin bu konuda bir sürekliliği olmadı, hep hükümet boyunda kaldı. Birisi TÜLOMSAŞ'ı (Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayi A.Ş.) kurdu, ötekisi "Bana ne ben kurmadım!" dedi; ona kaynak tahsis etmedi, orada güdük kaldı.

İKTİDARLAR GEL-GİT OLDUĞUNDAN POLİTİKALARDA SÜREKLİLİK OLMUYOR

Adapazarı Vagon Fabrikası, kaç yıldır çalışan bir fabrikadır, bugün Melih Gökçek köstebek gibi, Ankara'nın her tarafını kazdı; ama metronun içine vagon yerleştiremiyorsunuz. Halbuki, o Adapazarı fabrikası, şimdi anladığım kadarıyla Korelilerle bir anlaşma yapmış; vagonları ve çekecek sistemi yapacaklar. Yani siz o zamandan beri bu tarafa, üretim ve tasarıma geçseydiniz; yalnız Ankara'nın değil, bütün Türkiye'nin şehirlerinin şu veya bu şekilde metrolarını kendiniz yapıyor olabilirdiniz. Bakın metro inşaat sektörü Türkiye'de çok ilerlemiştir. Müteahhitliğinde bir şey yok, yani inşaat kısmında, tünellerde, o açma-

kapama sistemlerinde; fakat içinde tesisatını yapamıyorsunuz!

Neticede çok daha sistemli, komplike; yani hızlı tren, hızlı trenin daha özel parçaları olan vagonlar, çekiciler ve sinyalizasyon sistemi var. Bunların bakım sistemlerini Türkiye kurabilir. Türkiye bunlarda bir tecrübe birikimi yapamadı. Çünkü, Türkiye'de iktidarlar gel-git. Birbirine karşı taraflar iktidara gelince, diğerinin kurduğunu öbürü beğenmiyor. Tahsisat (ödenek) vermiyor, başka şeyler yapıyor. Şu anda da artık devletin herhangi bir şey yapacak hali de yok, çünkü her şeyi özelleştiriyoruz. Bir de "Dünya krizi" geldi...

O nedenle, devletin iktisat politikaları bir şekilde nitelik değiştirince, buna bağlı olarak bilim politikaları da nitelik değiştirir. Şimdi artık özel sektöre devlet ne ismarlayabilir, özel sektör dünya rekabeti için ne yapabilir; bilim politikası artık bu konular etrafında dönmeye, bu çerçeveye içine alınmaya başladı. Halbuki, başlangıçta, 1960'lara da baktığımızda; devletler bir bilim politikasını yapıp, uygulayabilecek durumdaydı. Türkiye'de uygulandı, uygulanmadı, onu söylemiyorum; ama genelde böyleydi.

Şimdi artık o büyük devletler de bu işlerden elini ayağını çekti. Genel, çok genel çevresel, rekabetçiliği geliştirme, inovasyonları teşvik etme, küçük firmaları geliştirme, eğitim; çünkü eğitim çok önemli, bilim-teknoloji politikaları bunlar etrafında dönüyor.

"TEKRAR İNGİLİZ ENDÜSTRİ DEVRİMİ DÖNEMİNE DÖNÜYÜRÜZ"

Belki Türkiye'de ve dünyada en önemli bilim politikası unsurlarından birisi artık insan yetiştirmek. Türkiye, üretimde, teknolojiye belli bir noktaya geldi. Fakat, bana kalırsa Türkiye'nin en büyük eksikliği eğitim. Artık bilim politikası bu eğitim kalitesinde, üç-beş tane üniversiteden çıkan insanların, girişimcilerin inisiyatifine kaldı; devletlerin inisiyatifinden çıktı. Bir anlamda tekrardan İngiliz Endüstri Devrimi dönemine dönüyoruz, orada bir devlet politikası yoktur, hiçbir şey yoktur. Orada birtakım girişimciler alıp götürmüş. Şimdi, tekrar öyle bir havaya giriyor, öyle bir aşamaya giriyoruz. Ama, eğitimin tabanı çok zayıf. Şunu söyleyebilirsiniz, Türkiye'de 130 tane üniversite var; kaynak ayırt ederseniz, o ayrı bir şey. Ben eğitimin kalitesinden bahsediyorum. Harvard Üniversitesi'nde araştırma bütçesi 30 milyar dolar. Bu sizin 2,5 milyar dolarlık milli, yani biraz da abartarak, tahmin ettiğiniz ulusal AR-GE harcamalarının neredeyse 10-15 katıdır.

"ŞİMDİKİ İKTİDAR TÜBİTAK'A ÇOK BÜYÜK PARALAR VERDİ"

- Siz 1964'ten beri TÜBİTAK'ın içinde yer alan bir insansınız. O

Oxford Üniversitesi

Harvard Üniversitesi

tarihten bugüne kadar üç tasarım hazırlandı. Türkiye'nin gerçekten ulusal bilim politikası oluşturma niyeti ve çabası var mı, bunu söyleyebiliyor musunuz?

Şimdiki iktidarın, 1960-1970'lerde olması daha çok beklenen yahut da o zamanlar olsaydı daha iyi olabilecek bir çabası var. Çok enteresan; yani çok para veriyor, ne amaçla veriyor bilmiyorum? TÜBİTAK'a çok paralar harcıyor. Birtakım üniversiteler açıyor. Korkmadan bazı denemeler yapıyor, sonra hızlı trene girmeye çalışıyor, en ileri teknolojileri yakalamaya çalışıyor. Ben bu tür büyük projelere, yatırımlara karşı değilim. Birinci Boğaz Köprüsü'nden başlayarak, ben hiçbir zaman bunlara karşı olmadım. Ben birazcık mühendis doğup, yanlış yerde bulunan birisiyim. Bu iktidarı övme niyetinde değilim; ama bayağı büyük paralar verdiler TÜBİTAK'a.

“**Kimse TÜBİTAK değişikliklerini bilmediği için Özal'ın burayı bir KİT haline getirdiğini, kendi tayin ettiği bir Yönetim Kurulu ile 1993'e kadar idare edildiğini bilmiyor**”

Bakın, şimdi burada eleştirmekte hiçbir sakınca yok. Birisi ilk patronum oldu, çok saygıdeğer bir hocadır ve çok büyük katkıları olmuştur, TÜBİTAK'ı ilk kuran Prof. Dr. Mehmet Nimet Özdaş bir makina mühendisidir; TÜBİTAK'ı kuran kişidir. Sonra 1971 yılında TÜBİTAK'tan Sorumlu Devlet Bakanı oldu, Atom Enerjisi Kurumu Kanunu'nu çıkardı, TÜBİTAK'a hiçbir kaynak ayırmadı. Halbuki TÜBİTAK'ın içinden gelen birisiydi. İktidardaydı, o zamanki iktidar, 1971'de meşhur 12 Mart darbesiyle gelmiş olan bir koalisyondu, zoraki koalisyon. Ondan sonra, OECD'nin Pilot Takımlar Projesi'nin başında olan ve TÜBİTAK'ta uzun yıllar Bilim Kurulu Başkanlığı yapmış, bütün her şeyini bilen Erdal İnönü 1990'larda Başbakan Yardımcısı oldu, sadece Kurumu eski yapısına kavuşturup, biraz daha özerk yaptı; ama para vermedi, güç vermedi.

“SELAM ÇAKIYORLAR, PARA ATMIYORLAR”

Daha ne olabilir? Süleyman Bey (Demirel) de TÜBİTAK'ın kurulmasında çok yardımcıları olan bir insandır. Kanunu Süleyman Demirel'in yazdığını kimse bilmez. O da ciddi bir şeyler yapmadı. Hakkını yemeyelim,

Marmara Araştırma Merkezi'nin (MAM) kurulması sırasında Başbakan olarak büyük faydası olmuştur.

- TÜBİTAK Kanunu'nu Süleyman Demirel mi yazdı?

Evet, bunu Cahit Bey (Arf) “Bu bürokratik şeyleri yapamayız, bunları bilim adamları bilmez. Süleyman bunu yazsın, o bürokrasiyi biliyor. Süleyman Bey şöyle bir şey yaz da bilim adamları devletin bürokrasiyle boğuşmasın” dedi. Kanun (278 sayılı Kanun) TÜBİTAK'ı birçok şeyden muaf tutuyor. Süleyman Bey oturup da bir gecede yazmıyor; ama bürokrasideki kuralları iyi biliyor. Süleyman Bey Başbakan, daha sonra Cumhurbaşkanı oldu. Her politikacı bilim ve teknolojiye saygı gösterir, bunun önemine inanır; saygı göstermek ayırdır. Hiç biri, “Bilim ve teknolojiye saygı göstermiyorum, bunu bir kenara atıyorum” demez, ama...

- “Somut adım atan yok” mu diyorsunuz?

Eskiler “kelam-ı rüşvet” derdi. Selam çaktıyorlar, bir kuruş para atmıyorlar; yahut hiçbir şey yapmadılar. Bu yeni adamların yani Tayyip Bey'in (Erdoğan) bizimle ne ilgisi var? Ama belki de o nedenle, bilimcilere daha fazla saygı duyuyor, onlardan biraz daha fazla çekiniyor, “Para vereyim” diyor. Kötü gidişin nedeni bilim adamları, tepede bir şey yapmıyorlar. Tayyip Bey geliyor, bunlara para veriyor; yani böyle de bir çelişki yaşıyoruz!

“TÜBİTAK ÖZERKLİĞİNİ KENDİ İRADESİYLE KAYBEDİYORDU”

- Uygulamalarında şöyle bir çelişki yok mu; TÜBİTAK'a o kadar parayı veren İktidar, kurumun özerk yapısını bozacak bir kanun değişikliği yapmakla eleştiriliyor?

Değiştirdi; ama zaten TÜBİTAK özerkliğini kendi iradesiyle kaybediyordu. TÜBİTAK'ın Kanunu,

bugünkü Başkanı olan Nükhet Hanım'a (Yetiş) göre tasarlandı. Bu değişiklik biraz Nükhet Hanım'ın pek de legal olmayan bir tarzda ve Kanun'a uymayan zorlamayla gelmesini örtmek için yapıldı; ama onun dışında Kuruma girmesi için uğraştığımız sosyal bilimleri de TÜBİTAK'ın alanına koydu.

Bilimler hakikaten bölünmez; bu tartışmalar daha 1960'larda TÜBİTAK'ın kurulduğu yıllarda yapıldı, hazırlanmış raporlar var. Bunu bir kere kesti attı, sosyal bilimlere de yardım etti. Hatta belki kimse fazla bilmiyor; ama yeni kurulan o Sosyal Bilimler Dairesi'nin Başkanı, Yusuf Ziya Özcan da oradan YÖK Başkanı oldu. Sonra, çok büyük paralar verdi, çok büyük esneklikler sağladı. Bence, kuruluş kanununu düzeltildiği şekliyle mantıklı hale getirdi. Başbakanın önüne gönderilen iki tane adaydan birisini seçme hakkı veriliyor. Başbakan atıyor; ama Bilim Kurulu eğer bağımsız olarak kurulmuşsa, Başbakanın önüne alternatif koyar, ikisi de iyi bir adam olur, Başbakan da kendi adamını koyamaz.

- "Bu Kanun daha iyidir" mi diyorsunuz?

Bence daha iyi, bundan önceki daha kötüydü demiyorum. Ama, artık değişikliklerin sayısını hatırlamıyorum. En son, Ağustos 2008 tarihinde çıkan bir kanun var; o kanun Bilim Kurulu'nun oluşturma dinamiğini bence, bundan öncekilerle, özellikle 1987'de Turgut Bey (Özal) değişikliğinden çok daha özerk hale getiriyor. Kimse TÜBİTAK değişikliklerini bilmediği için Özal'ın burayı bir KİT haline getirdiğini, kendi tayin ettiği bir Yönetim Kurulu ile 1993'e kadar idare edildiğini bilmiyor. Unutmayın ki, Turgut Özal da Süleyman Bey'in yakın arkadaşı, plancı ve TÜBİTAK'ı bilmeyecek birisi de değil. TÜBİTAK'ı bir KİT olarak kendi kontrolünde, kendi atadığı adamlarla

Prof. Dr. Nüket YETİŞ

yürütmek istedi. Bilim Kurulu yerine, Yürütme Kurulu olacak. 1993'te Erdal Bey (İnönü) geldiğinde, bu Kanun değiştirildi, bir şekilde eskiye dönüldü.

"TEMEL BİLİMLERLE 150 YILDA UZAKTAN TANIŞTIK"

- TÜBİTAK özelinde yaşananlar, aslında bilime bakışımızın da bir aynası değil mi?

Herkes bu tarafı unutuyor. TÜBİTAK'ın özerklik meselesi kurulduğu günden beri var.

Bakin 1993 yılından 15 yıl sonra, başka bir mantıkla, çok daha başka tartışmalar arasında olay başka bir çözüme kavuştu. Türkiye bir şey yaparken, bir şeyi bozuyor. Hiçbir bilim geleneği olmayan bir toplumda olmamızdan dolayı bunları da çok normal kabul etmemiz gerekiyor. Bizde bilim, nakli bilimler 600 yıldır var, ulema akli bilimlere karşı. Türkiye'nin temel bilimlerle tanışmasının 150 yıllık bir geçmişi var. 150 yılda böyle uzaktan tanışmak!

Türkiye'nin ilk üniversitesi 1900 tarihinde kurulmuştur. Sayın İstanbul Üniversitesi Rektörü bunu Fatih'e kadar götürüyor. Bari Osmanlı'nın kurulduğu güne kadar indirseydi! Bu tarih bile sizi Paris veya Oxford'a ulaştırmaz. Üniversitemiz daha 100 yıllık, ona da üniversite denilir mi? Gerçek anlamda üniversite 1933 yılında Atatürk daha yaşarken kuruldu.

Bir de düşünün, Oxford, Paris

üniversiteleri, Bolonya, Paduva Üniversitesi kaç tarihinde kuruldu, bir düşünün? Bir de bizim bilimle tanışmamızı düşünün. Başka organlar da olmakla birlikte, Amerika'nın bilim politikası organı sayılan "National Science Foundation" (NSF), 1950'de kurulmuştur. İngiliz Bilim Akademisi "The Royal Society" 1662'de; Fransızların "Academie Royale"i 1666 yılında kurulmuştur. Türkiye'de böyle bir şey yok! Bizim "Türkiye Bilimler Akademisi" 1993 yılında kuruldu, 15 yıllık.

"BOMBALANARAK HIÇ OLMAZSA TEKNOLOJİYE GİRMİŞ OLUYORSUNUZ"

Türkiye inat etmiş, üniversitelerini kurmuş ve Amerika'dan sonra, Avrupa ülkelerinde bilim politikası organını ilk kuranlardan biriyiz. Tuhaftır, Türkiye mesela uçağı geliştirmemiştir, yapmamıştır; ama uçak ve denizaltı ortaya çıkınca, askerler uçağı, denizaltı ve balonu almışlar; Balon Birliği var, keşif balonu; Yeşilköy'de Deniz Uçağı Birliği var.

1911 yılında Trablus'ta ilk uçak savaşı yapıyor: İtalyanlar, Trablus'ta Türklere bomba atıyorlar, ilk bombalanan ülkelerden biriyiz. Yani bombalanarak hiç olmazsa teknolojiye girmiş oluyorsunuz! Hemen uyanıyorlar, Fransa'dan uçak getiriyorlar. Sonra Almanya ile savaşa girince bizim 160 kadar uçağımız var; Birinci Dünya Savaşı'nda. Türkler yeni teknolojiye hep meraklı; ama uçak yapmaya gelince yaya kalıyoruz. Yani kullanmak, uçaklardan bomba yemek, bomba atmak tamam da; "Şunu yap" demeye gelince yok!

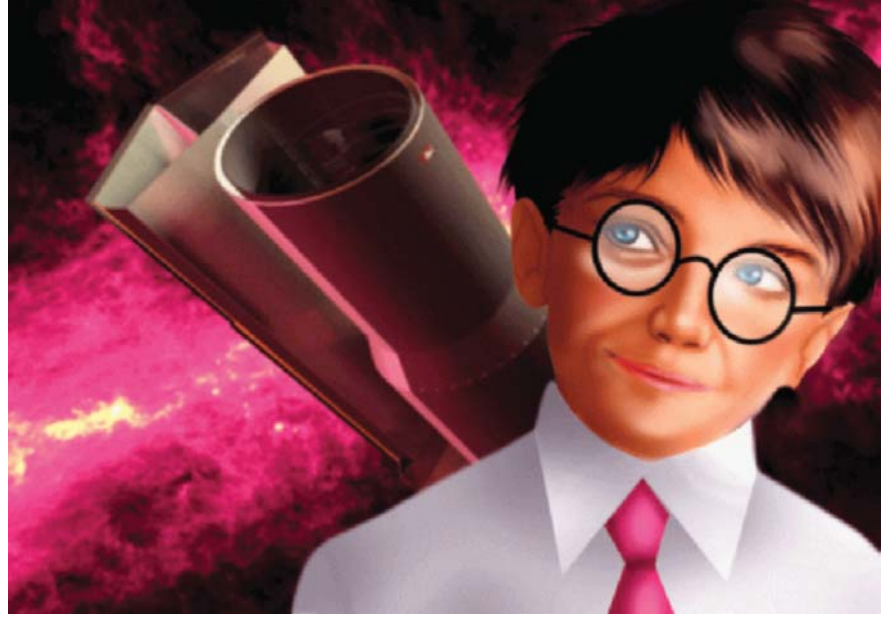
"YENİ BİR ŞEY YAPMAYI GÜNAH ADDETMİŞ BİR TOPLUM"

- Teknolojiye bu kadar meraklı bir toplumda temel sorun nedir öyleyse?

Bunlar sivil teknolojiye ziyade askeri, zaten Türkiye'nin bütün yenileşme

modelinde askeri ihtiyaçlar olduğunu görüyorsunuz. Yenilmek ve geri çekilmek, o tarihi faktör, o içgüdü, korku hesaba katılmazsa hiçbir şeyi anlayamıyorsunuz. Ama o korkuyu, o tedirginliği resme çeviremiyor; çünkü sorgulamayı, yeni bir şey yapmayı günah addetmiş bir toplum. 17. yüzyılda, Bernard Lewis'in anlattığı gibi, bir Venedik kalyonu Çanakkale'de karaya oturuyor. Bizim gemi ustaları, yani marangozlar “Biz bu geminin aynısını yaparız” diyorlar; fakat yapamıyorlar. Çünkü “gâvurun gemisini yapmak, onunla aynı olmak”la eşit. Onun için gelip Şeyhülislamdan meşhur “mukabeleyi bil misil” gerekçesiyle icazet alınıyor. Anlamı şu; “Gâvuru yenmek için onun silahını taklit etmek caizdir”.

Dikkat edin, Şeyhülislamdan fetva almadan, bir Venedik gemisini inşa edemiyorsunuz; çünkü Osmanlı “homeo-statik” bir toplum. Burada mesele bilim politikası falan değil! Türkiye, Osmanlı ya da Türk toplumu ne dersiniz; Osmanlı toplumundan Türk toplumuna geçişte neler temelden değişmiştir? “Homeo-statik sistemler” yani değişmeyen, tekrar eski biçimine dönen denge sistemleri, bunlar. Yenilikten ziyade toplumu aynı şekilde sürdürmek, yapıyı temelden değiştirmemek, yapıyı değiştirecek her şeyi önlemek, politika bu! Bütün sistem homeo-statik ya da sibernetik dediğimiz bir sistem, yerinden oynamak; sistemin temel parametrelerini değiştirmek istemiyor. Yenilikler ise sistemleri çözen, bozan bir şey. Bunu belki çok bilinçli ifade edemiyor; ama o şuur altında o var, yani o tarihten gelen bir şey. Onun için, kendisini dış dünyaya karşı savunacak bir teknolojiyi alabiliyor. Yeniçeriler ilk defa dünyada düzenli olarak tüfek kullanan ordudur. Osmanlılar, Niğbolu Savaşı'ndan tutun da Fatih'in topraklarına kadar, topu ilk kullananlar arasında gelir.

Yenilmek ve geri çekilmek, o tarihi faktör, o içgüdü, korku hesaba katılmazsa hiçbir şeyi anlayamıyorsunuz

“TEK DEĞİŞTİREBİLECEĞİMİZ ŞEY EĞİTİM POLİTİKASIDIR”

- Bugün de o korku devam mı ediyor?

Bin yıldır yerleşmiş olan, artık neredeyse bilimsel diyebileceğimiz, kromozomlarımıza kadar girmiş olan bir davranış biçimini öyle oturup da beş yılda atıp toplumu değiştirmeniz, bütün herkesi teknolojiye alışık hale getirmeniz mümkün mü? Sosyo-kültürel trendler bunlar öyle ufak tefek politikalarla değişmez.

Değiştirilebilecek tek temel politika, o da çok uzun vadeli ve çok büyük gayretlerle değiştirilebileceğimiz bir eğitim politikasıdır. Eğitim politikası denilirken, anaokulundan başlayan politikayı kast ediyorum. Çünkü anasından, “sus soru sorma” diye tokat yiyen, okulda öğretmenine aykırı bir şey söylediğinde yine dayak yiyen ya da sınıfta azarlanan bir çocuğun sonradan, bilimde öyle olmadık bir nazariyeyi ortaya atması mümkün değil, olsa olsa mevcudu öğrenerek yukarıya çıkar; ama temel şüphe ifade

eden bir soru soramaz. Çünkü, daha çocukluğundan itibaren şuur altında soru sormayı yasaklamıştır, annesi yasaklamıştır; ilköğretim hocası yasaklamıştır, lisede zaten soru sormak hiç hoş değildir; üniversitede bile hoş değildir. Ben isim vermiyorum; ama kendi hocalarımın biliyorum, soru sorduklarında kendisini irdeleyen talebeleri çaktıran hocalarını biliyorum.

-Yani, bu gidişle bilim ve teknolojiye olduğumuz yerde kalacak mıyız?

Yok, sizi bırakmazlar. Şimdi, artık sınırları aşılıyorlar. Herkesin evinde telefon, bugünlerde de bir başka türlü şeyler de çıktı, biliyorsunuz.

“SINIRLARI KAPATSANIZ DA TEKNOLOJİ TEPENİZDEN YAĞIYOR”

- iPhone mu kast ediyorsunuz?

Evet, bir sürü şeyler çıkıyor. Siz istesenez de istemesenez de sınırlarınızı da kapatsanız bu teknoloji tepenizden yağıyor. Engelleyemezsiniz; sizdeki iyi

“Siz de ilerleyeceksiniz; ama ötekilerin hızında değil, arayayı açıyorlar”

“Bizde üniversite politikası, üniversite kanunu denilince, 'Rektör nasıl seçilecek?' anlıyorlar”

adamları, böyle zeki çocukları alıp götürüyorlar, farkında değilsiniz! Benim turist olarak gidemediğim yere o çocuklar hemen vize alıp gidiyor. Siz de ilerleyeceksiniz; ama ötekilerin hızında değil, arayayı açıyorlar. 500 tane üniversitenin içine giremiyorsunuz. Torpille, “Kardeşim ayıp ediyorsun, bizi de soksana” diye listeye giremezsiniz; gâvurlar bundan anlamıyorlar! İşte mesele bu.

“BİZ ÜNİVERSİTEYE BÜROKRATİK BİR KURUM OLARAK BAKIYORUZ”

Bilim politikası denilince, bir eğitim politikasını da içerdiğini kesinlikle anlamıyoruz. Bizde üniversite politikası, üniversite kanunu denilince, “Rektör nasıl seçilecek?” anlıyorlar. Bizim derdimiz rektör nasıl seçilecek, dekanı kim atayacak, bölüm başkanını kim seçecek? Bu kadar; çünkü bürokratik bir toplumuz, biz üniversiteye de bürokratik bir kurum olarak bakıyoruz. Orayı bir bilim kurumu olarak düşünmeyiz. Bilim kurumu dediğinizde; içinde delilerin de olduğu, her türlü uçuk fikrin söylendiği bir yer olması lazım. Çünkü bir toplumdaki en liberal yerin, en serbest

yerin eğitim sistemi, üniversite olması lazım. Baktığım zaman, ben kendi üniversiteme girerken desturla giriyorum; kapıda polisler. Ben değil, herkes öyle giriyor, tabii girerse. Kışla gibi üniversite olursa rektör de komutan olur, öğrenciler de asker olur.

“İKTİDAR KOLTUĞU OLMADAN YAPACAĞINIZ BİR ŞEY YOK”

- Türkiye'nin ulusal bir bilim politikasının olması için neler yapılması gerekiyor?

Çok zor; artık ulusal bilim politikası yapılabilir mi, yapılamaz mı, ondan şüphem var. Türkiye'nin ulusal bilim politikası yapmaya kadar, ulusal iktisat politikası, ulusal bir eğitim politikası olması lazım. Bilim politikası, bana kalırsa ikincil, üçüncül bir iş. Şu anda daha temel sorunlarla uğraşıyoruz. Ama yapılabilir, yapılabilmesi o andaki devletin, hükümetin ne düşündüğüne, gücüne ve toplumdaki bir anlaşmaya, konsensüse bağlıdır. İktidarda olmadıktan sonra, sorumlu bir masada oturmadıktan sonra, bugün Planlama Müsteşarı ya da TÜBİTAK Başkanı bile olsanız, yapacağınız bir şey yok!

-Yani iktidar koltuğunda olmak mı önemli bunu oluşturmak için?

İktidar koltuğu denilirken de Başbakanlık koltuğunu kastetmiyorum; gerçek iktidarı kastediyorum. Başbakan da olabilirsiniz, çok başbakan gördük, bir şey yapamadılar; demek ki o ayrı bir şey! İktidar, gerçek iktidarla Başbakanlık koltuğunun arasında da fark vardır; arkanızda Meclis, Ordu, halkın büyük kesimi, üniversiteler, bunlar arasında bir konsensüs sağlayacaksınız. Sonra neler yapılabilecekse, makul hedefler koyarak, “Şunu da yapalım, bunu da yapalım” şeklinde değil. Yapabileceklerinizin sınırı içinde, makul bir-iki hedef seçilerek belki bir şeyler yapılabilir. Öyle “Her şeyi yapalım” demekle olmuyor. Zaten, Türk bilim politikası, belirlemedeniz dahi, bir şeyler yapılıyor memlekette, bazı şeyler oluyor.

Bazı bilimler giriyor, bazı teknolojiler yerleşiyor; yabancı firmalar gelip burada üretim yapıyor. Sizin bazı adamlarınız gidiyor bir yerlerde çalışıyor, öğreniyor, öğretiyor. Daha hızlı ve daha sistematik bir tarzda yapmak için bir politika tasarlanır mı, tasarlanamaz mı, çok emin değilim. Hiç iktidara gelmediğim, iktidar ümidim olmadığı için konuşmak da istemiyorum.